

del passat distant, i l'acc. debilitada moderna és la que regna en el català de totes les èpoques, com en les llengües romàniques de França, Itàlia, etc. Feta aquesta observació, que no manca d'abast etimològic, haurem de deixar de banda les qüestions i detalls semàntics, estilístics i morfològics, en un mot de vida tan frondosa, ja tractades en altres obres, i concentrar-nos en l'estudi dels orígens remots.

Sobre això s'ha discutit llargament, perquè hi ha discrepàncies greus i anòmales entre les formes de les llengües romàniques, i entre totes elles i la llatina: les antinòmies eren grans i reals fins al punt que amb els anys d'estudi i en multiplicar-se les hipòtesis, i descobrint-se encara dificultats més recòndites, cresqué la bibliografia i s'arribava a la impressió d'un gran problema sense esperances de solució. Les divergències eren pitjors que les visibles al primer aspecte entre port. i cast. *andar*, cat. i oc. *anar*, fr. *aller*, friül. *la*, it. *andare*,¹ macedo-roms. *imnare* (i istro-roms. *amnad*), i formes rètiques amb *m* (romanx *mein* 'anem', Tumlíasca *amnad* 'aneu'). A l'anar apaivagant-se, en el segon quart del nostre segle, l'ardor de la polèmica, la major part comprengué que es podien deixar morir moltes hipòtesis llançades sense agafador, i correntment es refermà la conclusió que almenys el fr. *aller* i el friül. *la* vénen del ll. *AMBULARE* per mitjà d'una pronúncia vulgar descuidada *AMLARE, la generalització de la qual s'havia de comprendre per l'ús freqüentíssim d'un mot així, agreujat encara per l'ús corrent en perífrasis modals i en imperatius i veus de comandament,² apuntades només en una incipient pronúncia.³

El fet és que en textos vulgars llatins de la baixa època s'observa la mateixa repartició de les formes *VADO* i anàlogues, en el singular i tercera persona del plural dels presents, al costat de formes d'*AMBULARE* en les altres persones i temps, que avui regeix encara en català, occità, italià, francès, etc., entre *vais* i *aller*, *vado* i *andare*, *vaig* o *vau* i *anar*; aquesta restricció de l'ús d'*AMBULARE* a les formes verbals accentuades en la desinència va ser un altre factor poderós en les fortes alteracions fonètiques sofertes pel radical d'aquest verb, alteracions que no era possible de corregir per mitjà de les formes accentuades en el radical, des del moment que aquestes no estaven en ús (Rohlf's, *ASNSL* CLXII, 312-3).

Pel que fa a les formes de consonantisme nasal, com la catalana i la castellana-italiana, continuaren encara després dues opinions oposades i molt esteses: els uns les igualaven etimològicament al fr. *aller* (Rohlf's, *l. c.*; Schuchardt, *ZRPb.* XXVI, 393;⁴ comunicació de Brøndal al Ve Congrés Intern. de Ling. Romànica, de 1934, amb diagrama imprès que tinc a la vista; als quals vaig aportar noves raons en el *DCEC* I, 203-4), mentre que d'altres afirmaven que aquestes vénen d'un ll. vg. *AMBĪTARE freqüentatiu d'*AMBĪRE* 'rondar, fer voltes' (M-L., *REW*, 409; Wartburg, *FEW* I, 84; etc.). A l'argument de M-Lübke que l'etimologia *AMBULARE* per a *anar-andar(e)* no es basa més que en el postulat sense demostrar que tots els mots romànics

per a expressar aquesta idea tenen un origen únic, és fàcil de replicar que l'aportar una demostració correspon més aviat als qui creguin en orígens diversos; i puix que la doble hipòtesi *AMBULARE* i *AMBĪTARE tampoc no permet una explicació fonètica regular de les formes romàniques, és preferible de no recórrer a la suposició d'aquest verb *AMBĪTARE escassament adequat en l'aspecte semàntic i que no descansa en cap base ferma.

En efecte, només el cast. i port. *andar* es podrien mirar com a reflexos fonètics normals d'aquest ètimon, vist que la síncope i la sonorització de la -*r*- serien anòmales en l'it. *andare*, forma que ja sorgeix en textos toscans tan antics com un doc. de 801, i en altres de meridionals tan arcaics com els del *Codex Cavensis*, en els anys 822 i 824 (veg. nota 1). Però és que el cat. *anar*⁵ s'hi oposa encara més, puix que ací només -*ND*- primari es reduïx a -*n*- (però *venda* *VEN-DĪTA*, *renda* *REN-DĪTA*, *pendís* *PEN-DĪT-ICIU*, *retendir* *RET-INNITARE*, *llindar* *LIMITARIS*, *condícia*, etc.), i amb més raó la llengua d'oc, que conserva sempre el grup *ND*.⁶ Si el provençal, llenguadocià, etc., s'oposen a una -*ND*-, el gascò amb la seva -*n*- conservada entre vocals no s'oposa menys a un ètimon amb -*N*- intervocàlica, i el català *anar* és per la seva banda incompatible amb una -*NN*- (que hi hauria donat -*ny*-), de manera que com a antecedent comú possible de l'oc.-gasc.-cat. *anar* no queda sinó el mateix **AMNARE*⁷ que veiem conservat en romanès i en reto-romànic, i aquesta base immediata podria convenir fins i tot al castellà, portuguès i italià si admetéssim una diferenciació com la que registrem en l'antic *legunde* < *legumne* 'legum' (S. XIII, *Libro de los Cavallos*, 95.11), *Bierzo escando* 'escon' *SCAMNUM*, astur. *colonda* *COLUMNA*, val. llanda 'llauna' *LAMINA*. Per la seva banda *AMNARE*⁸ ve de *AMLARE per assimilació, com ho admet el mateix M-Lübke per a les formes romanescs i rètiques. Altrament *andar* i *andare* també es poden comprendre com a resultants del pas directe de *AMLARE a *AMDARE, per comunicació a la -*L*- de l'oclusió bucal en què consisteix la -*m*-.⁹

Renunciant a publicar la massa de dades que tinc sobre l'ús d'*anar* (que lleugo aplegades a futurs continuadors), en dono en apèndix unes poques sobre detalls poc atesos.¹⁰ La forma amb -*n*- arriba en tots sentits fins als límits del domini lingüístic: per Ponent fins als darrers pobles de Ribagorça: «Un portiello ta *and* al llugà d'Aneto», Benasc (1965), «Cuqueta, ¿on te'n boz *and*: ta Catalunya o t' Aragó?», Fontjanina; «ixes cordés qu' han d'*and* a las Vilas», Vilacarle; «*anirēm* a segà», Llaguarres (1957).

Com és sabut, en qualitat de futur i condicional es fan concurrència des del principi, *anarē*, *anaria*, i amb caràcter supletivista *irē*, *iria*, d'on va resultar més tard la forma de compromís *anirē*, *aniria*, avui quasi generalitzada, llevat de les diòcesis d'Elna i Girona, om ha persistit *irē*, *iria*: això ja antic car entre els dotze exs. que en documenta Alart des de 1302 a 1407 (*InvlCat.*) tots 12 són d'*irē*, *iria* i semblants. En l'imperatiu *ve-li donar* 'vés a donar-li' en les *Llegendes*